

نوین‌سازی سرفصل‌های دروس رشته اقتصاد

علی‌اصغر اسفندیاری*

آرش جمال‌منش**

چکیده

در راستای دومین کنگره ملی علوم انسانی و دومین پیش‌همایش گروه اقتصاد در تبیین نوین‌سازی سرفصل‌های دروس رشته اقتصاد در دوره کارشناسی و مآلاً کارشناسی ارشد، موارد ذیل در این نقدنامه ارائه خواهد شد.

برای نیل به اهداف نوین‌سازی محتوایی و عنوانی، نخست سرفصل‌ها و عنوان‌های دروس رشته اقتصاد از دانشگاه‌های بزرگ دنیا^۱ که رتبه‌بندی جهانی زیر ۵۰ را دارند، اخذ گردیده و با مقایسه سرفصل‌های مصوب اولیه شورای عالی انقلاب فرهنگی در سی سال گذشته و سرفصل‌های برخی از دانشگاه‌های بزرگ کشور که در سال‌های اخیر با اختیارات هیئت ممیزه تغییراتی در آن داده شده و اجرا می‌گردد، دیدگاه‌های همکاران گرانقدر پیش‌همایش قبلی مقایسه شده و به رشته تحریر درآمده است. نتیجه این مقاله مشخص می‌کند که عناوین دروس رشته اقتصاد از لحاظ ترکیب و محتوا به یک بازنگری اساسی نیاز دارد.

کلیدواژه‌ها: سرفصل دروس، رشته اقتصاد، نوین‌سازی محتوایی، نوین‌سازی عنوانی.

۱. مقدمه

بی‌توجهی به مباحث جدید اقتصاد باعث می‌شود تا دانشجویان اقتصاد در ایران، در مواردی تسلط و مهارت کافی برای توسعه یک مدل جدید اقتصادی و توضیح رفتار عامل‌ها و

* استادیار گروه اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات خوزستان aa_esfandiary@yahoo.com

** دانشجوی دکتری پردیس بین‌الملل دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول) Arash.Jamalmanesh@um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۳/۱۲

تعدادها و عدم تعادل‌های موجود را نداشته‌باشند و این خود باعث تکرار الگوهای استاندارد در تحقیقات اقتصادی ایران می‌گردد.

یکی از مسائل مهم در آموزش علم اقتصاد، ارتباط با محققان و دسترسی به منابع و تحقیقات جدید این رشته در سایر کشورهاست که بنا به دلایلی این پیوستگی میان دانشجویان این رشته در ایران ضعیف است. همچنین، میزان انتشار مقاله در ژورنال‌های خارجی و حضور در فرصت‌های مطالعاتی خارجی برای اساتید و دانشجویان دکترای رشته‌های فنی به مراتب بالاتر از رشته اقتصاد است. این مسائل در مجموع موجب بی‌انگیزگی و نیز بی‌اطلاعی از فعالیت‌های دیگر محققان شده و تمایل به ادامه تحقیقات را در اقتصاددانان کشور کاهش می‌دهد.

اگر بخواهیم از طریق الگوبرداری از شیوه تدریس و محتوای دروس و استراتژی تحقیق در دانشگاه‌های معتبر خارجی به مقایسه و اصلاح وضعیت موجود یک رشته در ایران بپردازیم، احتمالاً رشته اقتصاد گزینه مناسبی برای بررسی تفاوت بین شیوه در ایران و خارج از کشور خواهد بود. شاید، علت این موضوع آن باشد که ساختار تدریس اقتصاد در دنیا تا حد بسیاری استاندارد شده است و محتوای دروس و منابع درسی در اکثریت دانشگاه‌های معتبر دنیا تا حدی مشابه است. اساتید علم اقتصاد در ایران کتاب‌های نسبتاً زیادی را در زمینه‌های گوناگون علوم اقتصادی به فارسی ترجمه کرده‌اند. بسیاری از این کتاب‌ها ترجمه‌های ارزشمندی از متون درسی دانشگاه‌های معتبر جهان به‌شمار می‌آیند. تدریس این کتب که برخی برای دوره کارشناسی و برخی دیگر برای کارشناسی ارشد مناسب است، می‌تواند متضمن حفظ معیارهای آموزشی و حداقل سطح دانشگاه‌های معتبر جهان باشد. اما، متأسفانه در این زمینه مشکلاتی چون روزآمد نبودن این منابع، گاهی ترجمه‌های غیر سلیس و تحت‌اللفظی و عدم استفاده کامل از کتابی خاص به عنوان منابع درسی، این موضوع را با چالش روبه‌رو کرده است. در رابطه با مسائل بالا موارد زیر طرح می‌گردد:

۲. نقد محورهای مورد بررسی نوین‌سازی محتوایی و عنوانی

محورهای مورد بررسی نوین‌سازی محتوایی و عنوانی در دروس و در مقاطع متفاوت به این نحو ارائه می‌شود:

۱. نوین‌سازی محتوایی و عنوانی در دروس اقتصاد، ریاضیات، اقتصادسنجی، زبان، آمار و روش تحقیق مطرح هستند؛

۲. نوین‌سازی عنوان‌ها در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد (دروس یا دوره‌های جدید).
موارد بالا به‌ترتیب بررسی می‌گردد.

۱,۲ نوین‌سازی محتوایی و عنوانی

۱,۱,۲ ریاضیات

ورود ریاضیات به حوزه اقتصاد و کاربرد وسیع در این رشته، سابقه‌ای طولانی داشته و در سال‌های اخیر رشد فزاینده‌ای داشته‌است. تلاش کورنو (Cournot) برای کاربرد ریاضیات در اقتصاد، نخستین حرکت در این زمینه تلقی می‌شود و بخشی از ادبیات اولیه اقتصاد ریاضی را وی ارائه کرد. کورنو به دنبال طراحی الگوی ریاضی بود تا با آن، رفتار یک بنگاه اقتصادی را نشان دهد.

پس از کورنو، والراس (Walras)، پارتو (Pareto)، فون نیومن (Von Neumann)، مارشال (Marshall)، اجورث (Edgeworth)، کسل (Cassel)، فیشر (Fisher)، تین برگن (Tinbergen)، هیکس (Hicks)، آلیس (Allais)، ساموئلسون (Samuelson)، ناش (Nash) و کوپمنز (Koopmans) نقش بسزایی در کاربرد ریاضیات در اقتصاد و تحولات این رشته داشتند (دادگر، ۱۳۸۲: ۳-۲۷).

اقتصاددانان تلاش دارند تا با استفاده از مفاهیم ریاضی، گفتار خود را هرچه بیشتر به دقت و قاطعیت گفتار ریاضیدانان نزدیک کنند. با توجه به کمی شدن مباحث اقتصادی و افزایش روزافزون دروس ریاضیات پیشرفته در اقتصاد و به‌ویژه در مقاطع پایانی کارشناسی و کارشناسی ارشد، ریاضیاتی که در قالب اولیه سرفصل‌های ستاد انقلاب فرهنگی گنجانیده شده است، بسیار ابتدایی است. این امر به چند دلیل حادث شده است: نخست، اینکه تسلط بر ریاضیات به‌ویژه در زمینه‌های بهینه‌یابی، بهینه‌یابی پویا، توپولوژی، مسیرهای بهینه، جبر خطی پیشرفته، تئوری بازی‌ها و موارد مشابه با کاربرد نرم‌افزارهای متفاوت کامپیوتری آمیخته گردد و محتواهای جدید و کتب جدید متناسب با آن ارائه گردد؛ دوم، ریاضیات ۱ و ۲ جیم ویر به صورت محض یا اقتصاد ریاضی آلفرد و چیانگ^۲ عمدتاً مبتنی به حساب فاصله (مشتق، دیفرانسیل، و انتگرال) محدود بوده و حداکثر فقط برای درک مفاهیم نظری نسبتاً پیچیده کاربرد دارد و از سطح بهینه‌یابی ایستا و یا ایستایی مقایسه‌ای پیشتر نخواهد رفت. با وجود آنکه ریاضیات نقش بسزایی در تبیین و توسعه نظریه‌های جدید اقتصادی

داشته‌است، دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته اقتصاد در کشور، آشنایی چندانی با این مباحث ندارند و به ضرورت آن نیز پی‌نبرده‌اند (درویشی و دیگران، ۱۳۸۷: ۷۹-۱۰۶). بررسی دروس یادشده در دانشگاه‌های معتبر نشان از اهمیت قابل ملاحظه ریاضیات اولاً در تحلیل‌های اقتصادی و دوم در مدل‌سازی‌های کمی در جهت بهینه‌یابی پویا و مسیرهای بهینه شاخص‌هاست؛ حتی، مدل‌سازی بومی در دروس اقتصاد اسلامی مستلزم یادگیری ریاضیات پیشرفته است. محاسبه قیمت کالاهای عمومی نیازمند کاربرد مدل‌های کلارک - رمزی (Clark-Ramsy) با پیچیدگی‌های ریاضیات خاص خود است. ردیابی مسیرهای بهینه پیشرفت، دیدگاه Micro Foundation در دروس اقتصاد کلان، محاسبه قیمت‌های سایر مواردی از صدها مورد کاربرد ریاضیات پیشرفته و نوین در علم اقتصاد و به‌ویژه در یادگیری و تصمیم‌گیری است.

مثلاً، در دانشگاه فلوریدا برای دوره کارشناسی، حداقل شش درس ریاضی به صورت گوناگون نظیر روش‌های محاسباتی برای اقتصاددانان، روش‌های کمی ۱ و ۲ و روش‌های کمی ۱ و ۲ پیشرفته و مدل‌سازی ریاضی برای اقتصاددانان ارائه می‌شود. تئوری بازی‌ها و کاربردهای اقتصادی آن در دوره کارشناسی در سطحی بسیار پیشرفته در دانشگاه استنفورد ارائه شده است و یا درس تصمیم‌گیری دستوری و انتخاب‌های اجتماعی، عنوان‌های پیشرفته در تئوری بازی‌ها، اقتصاد اطلاعات و نظریه‌های تصمیم‌گیری چندوجهی یا چندنفره (Multi person Decision theory) از جمله دروس ریاضیات است که در این دانشگاه عرضه می‌شود. در دانشگاه منچستر، ۵ درس که به پایه‌های ریاضی قوی نیاز دارد، برای دوره کارشناسی ارشد ارائه می‌گردد که دو درس ریاضیات ۱ و ۲ و دو درس پژوهش عملیاتی در تصمیم‌گیری و یک درس ریاضیات مالی است، که فراتر از حساب فاصله و پایه‌های ریاضی یک کارشناسی ارشد رشته اقتصاد است.^۳ موارد یادشده جدای از ریاضیاتی است که معمولاً برای بهینه‌یابی ایستای مقایسه‌ای و پویا و مسیرهای بهینه برای صنایعی چون نفت،^۴ پرورش ماهی‌های صنعتی، جنگلداری صنعتی، دامداری‌های صنعتی (مدل برش پشم، مدل عرضه گوشت) در تئوری‌های تصمیم‌گیری و ریاضیات پیشرفته مورد نیاز است. امروزه پاسخگویی به درهم‌تنیدگی فعالیت‌های صنعتی متفاوت مستلزم تسلط به مدل‌های ریاضی قوی در تصمیم‌گیری در فعالیت‌های صنعتی است.

مثلاً، بازارهای با تعدیل تأخیری نظیر بازار علوفه، دامداری و صنایع لبنی مستلزم مدل‌های ریاضی با معادلات دیفرانسیل مرحله سوم است. موارد فوق بخش کوچکی از

نوین‌سازی ابزار ریاضی در علم اقتصاد امروز است. برای بومی‌سازی اقتصاد مناسب با هنجارهای جامعه، نیازمند مدل‌های ریاضی قوی هستیم؛ چه بسا ساختار فعالیت‌های صنعتی فوق در کشور ما، مدل‌هایی جدا از مدل‌های رایج جهانی را لازم داشته باشد، اما یادگیری اصول آن‌ها از یک سرچشمه ریاضیات قوی نشأت می‌گیرد.

بضاعت ما در این مقوله چگونه است؟ تقریباً تنها کتاب ریاضیات پیشرفته، کتاب چیانگ ترجمه اهرابی تحت عنوان *اصول بهینه‌یابی پویاست* و مکمل آن کتابی تحت عنوان *بهینه‌یابی پویا* نشر دانشگاه علامه طباطبایی است که هر دوی این کتاب‌ها ترجمه و حداقل مربوط به ۱۵ سال پیش است^۵ و با ریاضیات علم اقتصاد جدید فاصله قابل ملاحظه‌ای دارد. در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های بسیاری در به‌کارگیری ریاضیات در اقتصاد به وجود آمده است نظیر: توپولوژی، تئوری بازی‌ها، نظریه‌های آشوب، بازی‌های دیفرانسیلی (تفاضلی)، منطق فازی، شبکه‌های عصبی و محاسبات عددی (درویشی و دیگران، ۱۳۸۷: ۷۹-۱۰۶). نتیجه‌گیری کلی اینکه، به منظور نوین‌سازی ابزارهای علم اقتصاد، چه بومی و چه پارادایم رایج، نیازمند تغییر کلی در محتوای دروس ریاضیات، عنوان‌های آن‌ها و تولید کتاب‌های روزآمد است. در این راستا، تعامل بین ریاضیدانان و اقتصاددانان می‌تواند حایز اهمیت باشد.

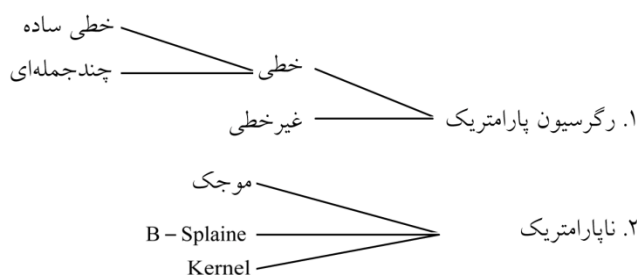
۲.۱.۲ اقتصادسنجی

شاید بتوان نخستین جرقه‌های جدی ورود اقتصادسنجی را به علم اقتصاد، به انتشار نخستین مقاله در زمینه روش حداقل مربعات معمولی در سال ۱۷۲۲ منسوب کرد. هرچند که در سال ۱۸۰۵ لژاندر و در سال ۱۸۰۶ گاوس، یکی از معروف‌ترین ریاضیدانان، ابداع این روش را به خود منتسب کردند (درخشان، ۱۳۸۹: ۱۰۰۶). یکی دیگر از ابزارهای مهم برای اثبات تجربی مفاهیم و نظریه‌های اقتصادی، اقتصادسنجی است. این ابزار با کاربردهای متفاوت در دانشگاه‌های بزرگ دنیا ارائه و تدریس می‌شود. اقتصادسنجی در این دانشگاه‌ها با کاربردهای متفاوت مالی، تجاری، توسعه و ارزیابی محیط زیست به‌کارگرفته می‌شود. مسائل اقتصادسنجی کاربردی، تجزیه و تحلیل اقتصادسنجی بحث‌های پیشرفته در اقتصادسنجی و مدل‌های اقتصادسنجی، از جمله دروس ارائه‌شده در دانشکده مطالعات آسیایی و آفریقایی و مدرسه اقتصادی لندن برای دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد است که خود سوای سه درس اقتصادسنجی مقدماتی ۱ و ۲ و اقتصادسنجی پیشرفته است. در دانشگاه استنفورد در دوره‌های کارشناسی، دروس اقتصادسنجی ذیل ارائه می‌گردد: مقدمه‌ای بر اقتصادسنجی، اقتصادسنجی کاربردی، عنوان‌های پیشرفته در اقتصادسنجی،

اقتصادسنجی کاربردی در اقتصاد کلان، مسائل مالی و هفت درس اقتصادسنجی میانه (۱ و ۲ و ۳)، دو درس اقتصادسنجی پیشرفته (۱ و ۲) و سری‌های زمانی و متغیرهای وابسته محدود در دوره کارشناسی ارشد تدریس می‌شود.

در دانشگاه منچستر، اقتصادسنجی داده‌های مقطعی را به صورت درسی مجزا و اقتصادسنجی سری‌های زمانی را جدا از آن ارائه می‌دهند و علاوه بر درس فوق، اقتصادسنجی پیشرفته نیز در بین دروس این دانشگاه دیده می‌شود. در ایران، کتب اقتصادسنجی متعددی در دانشگاه‌های متفاوت برای دوره‌های کارشناسی ترجمه شده است که عمدتاً برگرفته از کتاب‌های گجراتی (Gujarati)، کمتا (Kameta)، پندیک و رابن‌فیلد (Pindick and Rabenfield) و دو کتاب جدید اندرز (Enderse) است.

در نسخه‌های جدید چنین کتاب‌هایی، بی‌شک موضوعات پیشرفته‌تری گنجانده شده است که اگر بخواهیم مطالب را خلاصه‌وار عنوان کنیم، مباحث محتوایی ذیل قابل ذکر است:

بحث مربوط به گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) و Melat از جمله مباحث جدید در اقتصادسنجی قلمداد می‌شود، گرچه ارائه کامل و فراگیر از مباحث پیشرفته این درس، مستلزم مطالعات بیشتر در کتب جدید و کنکاش در صفحه شخصی (Homepage) هر استاد و عنوان مربوطه در دانشگاه‌های بزرگ است. کتاب‌های موجود در کشور عمدتاً در حد مقدمه‌ای بر اقتصادسنجی و مآلاً نقض فروض کلاسیک این درس و آزمون‌های مربوط به آن است. نوین‌سازی این درس مستلزم تحقیقات بیشتر و مطالعات عمیق‌تر و ترجمه یا تألیف کتاب‌هایی در این زمینه توسط اندیشمندان متخصص است.

۳,۱,۲ زبان تخصصی

یافتن واژه‌های مناسب فارسی برای اصطلاحات علمی، یکی از دشوارترین مراحل تدوین و ترجمه کتب علمی است. این مسئله علاقه وافر به ترجمه آخرین دستاوردهای علمی

جهان را با مشکل مواجه ساخته است. این موضوع به ناهماهنگی‌های ترجمه و عدم کاربرد واژگان مناسب و یکسان و گاهی استفاده از واژگان نامتناسب و درنهایت، عدم انتقال صحیح مفاهیم منجر می‌گردد. شاید یکی از دلایل کم‌اثر بودن کوشش‌های علمی در زمینه اقتصاد، درک ضعیف برخی از دانشجویان از زبان خارجی و در نتیجه عدم قدرت تفهیم مضامین این رشته به دیگران است. در زمینه متون خارجی یا زبان تخصصی، رویه و اسلوب مشخصی برای تدریس وجود نداشته و هر استادی بر اساس سلیقه، مواردی را عنوان کرده که بعضاً آن‌چنان بهره‌گیری لازم در پی ندارد و در نهایت دانشجو این درس را جدی نمی‌گیرد. با وجود انتشار کتاب انگلیسی برای دانشجویان اقتصاد در نشر سمت، گرچه همواره به عنوان یک کتاب درسی توصیه شده است، ضعف زبان در بین دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد را برطرف نمی‌کند. دانشگاه‌های دیگر دنیا برای این درس، حدّ نصاب آزمون‌های متفاوت را اجباری کرده‌اند و برای ما که یک مسئله بومی است، این امر باید جدی گرفته شود؛ به‌ویژه برای کارشناسی ارشد و دکترا چه بسا حدّ نصاب نمره برای درس زبان در کارشناسی ارشد لازم باشد. شاید بتوان گفت که ما در کنکور به دانشجویان علامت اشتباه می‌دهیم. ضریب درس زبان انگلیسی تخصصی در آزمون ورودی کارشناسی ارشد یک است و وزن بسیار کمی در مقابل دروسی مانند اقتصاد خرد و کلان دارد؛ در نتیجه، بسیاری از دانشجویان به این درس در آزمون پاسخ نمی‌دهند، اما پس از آن، به یکباره در آزمون ورودی دکترا، از این دانشجویان خواسته می‌شود که مدرک تافل و یا آیلتس خود را ارائه دهند.

۴,۱,۲ آمار

در چند دهه گذشته، کاربرد و گسترش تکنیک‌های آماری، نوآوری و دگرگونی‌های بسیاری در زمینه اقتصاد به وجود آورده است. اکنون، دیگر تأکید آمار بر ارائه اطلاعات در قالب ارقام و نمودار و شاخص‌ها نیست، بلکه در حال حاضر بیشتر برداشت‌ها، پیش‌بینی‌ها، قضاوت‌ها و اتخاذ تصمیماتی مورد نظر است که می‌باید در شرایط نااطمینانی و پیچیده جدید اقتصادی بر اساس اطلاعات موجود اتخاذ گردند (نوفرستی، ۱۳۸۲: ۹). در درس آمار، علاوه بر پایه‌های آماری در حد کتاب‌های جلد اول و دوم وان‌کات (Wonnacott)، عنوان‌هایی چون موضوعات انتخابی در آمار احتمالی، موضوعات انتخابی در آمار اقتصادی، درس مقدمه‌ای بر روش‌های آماری (فراتر از حساب فاضله) برای دانشجویان علوم اجتماعی، آمار پیشرفته و آمار برای اقتصاددانان و آمار کاربردی برای

اقتصاددانان، که دو درس اخیر در دانشگاه منچستر بیشتر ارائه می‌شود، و روش‌های نوین آماری که بیشتر بر اعتمادپذیری (Reliability) تأکید دارد، در سال‌های اخیر رواج بیشتری یافته است. بحث بردارهای تجزیه‌پذیر و Couplu، که بحثی جدید درباره آمار و اقتصاد برای مقایسه شاخص‌های متفاوت اقتصادی است، همکاری متقابل اقتصاددانان و اساتید آمار را طلب می‌کند.

۵,۱,۲ روش تحقیق

در روش تحقیق، علاوه بر قیاس و استقراء و استدلال‌های منطقی و تجربی، با توجه به گسترش اینترنت و IT و نرم‌افزارهای متعدد، تجدید نظر و نوین‌سازی جامعی را در این زمینه می‌طلبند. اتخاذ سیاست نوین‌سازی در محتوای این درس مستلزم فراهم‌سازی نرم‌افزارهای جدید در این رشته است.

مثلاً، نرم‌افزارهای جدیدی فراهم شده است که در یک لحظه می‌تواند تمامی منابع به‌کاررفته را در یک مقاله یا رساله بر حسب شکل (Format) متداول طبقه‌بندی کند و در پایان کتاب یا مقاله قرار دهد.^۶ با تحقیقی ساده با جست‌وجوگرهای مناسب می‌توان تکراری بودن مقالات و سرقت ادبی (Plagiarism) پایان‌نامه‌ها را به‌خوبی تشخیص داد. حتی، نرم‌افزارهایی وجود دارد که می‌تواند پاراگراف هر مقاله را با جست‌وجوگر تکراری بودن و یا کپی‌برداری نشان دهد.

۳. نوین‌سازی عنوان‌ها در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد

در ده سال اخیر، دانشگاه‌های بزرگ دنیا متجاوز از ۸۰ عنوان درسی جدید برای سه سال تحصیلی در دوره کارشناسی و دو سال کارشناسی ارشد ارائه کردند. این امر در دانشگاه‌های معتبر آسیا (ژاپن)، استرالیا، اروپا، آمریکا و کانادا مشاهده می‌شود. در ادامه نوین‌سازی، عناوین را با توجه به مطالعات و جست‌وجوهای مداوم و تجارب دانشگاه‌های طراز اول جهان، در موارد ذیل خلاصه می‌کنیم.

۱,۳ عنوان‌های جدید

عنوان‌های اقتصاد سلامت، اقتصاد انرژی، اقتصاد محیط زیست، تاریخ اقتصاد، چگونه نظریه‌ها تغییر می‌کنند، اقتصاد غذا و دنیا، تاریخ اقتصاد و پیشرفت‌های نوین در کشورهای

مسلمان خاورمیانه (ارائه دو درس در دوره کارشناسی دانشگاه استانفورد)، اقتصاد خانواده، اقتصاد کشورهای نفت خیز عضو اوپک، اقتصاد کار در سه عنوان (۱ و ۲ و ۳)، سازمان صنعتی (۱ و ۲ و ۳ و ۴)، علوم، تکنولوژی و رشد اقتصادی، اقتصاد رفتاری و تجربی (۱ و ۲)، اقتصاد دفاع، اقتصاد کارآفرینی، اقتصاد آموزش و پرورش، اقتصاد حقوق، اقتصاد جهانگردی، اقتصاد ارتباطات، اقتصاد IT، اقتصاد کالبدی، اقتصاد آمایش، اقتصاد خرد و چرخه تجاری، اقتصاد شرکت‌ها، موضوعات انتخابی در نظریه و کاربرد اقتصاد، اقتصاد نااطمینانی و اطلاعات، اقتصاد بیمه، اقتصاد منطقه خاورمیانه، اقتصاد اینترنت، اقتصاد سلامت و مواظبت پزشکی از عنوان‌های جدید در دانشگاه‌های معتبر دنیا هستند.

۲,۳ مقایسه دروس ارائه شده در داخل و خارج

یکی از نقدهای اساسی به نظام آموزش اقتصاد در ایران، عدم تطابق دروس ارائه شده این رشته با نیازهای بازار و گستره پژوهش در این رشته است. گرایش‌های اقتصاد در کارشناسی و کارشناسی ارشد محدود بوده و گرایش‌های جدید در آن وارد نشده است. دروس ارائه شده در دوره کارشناسی، مطابق پیشرفت‌های جدید نبوده و بیشتر محض و نه لزوماً مرتبط با اقتصاد ارائه می‌گردد؛ به عنوان مثال، در کارشناسی رشته اقتصاد نظری ریاضیات ۱ و ۲ و آمار ۱ و ۲ نشان‌دهنده این موضوع است؛ این دروس به خوبی ارتباط ذهنی بین اقتصاد و ریاضی و آمار را برای دانشجویان فراهم نمی‌کند.

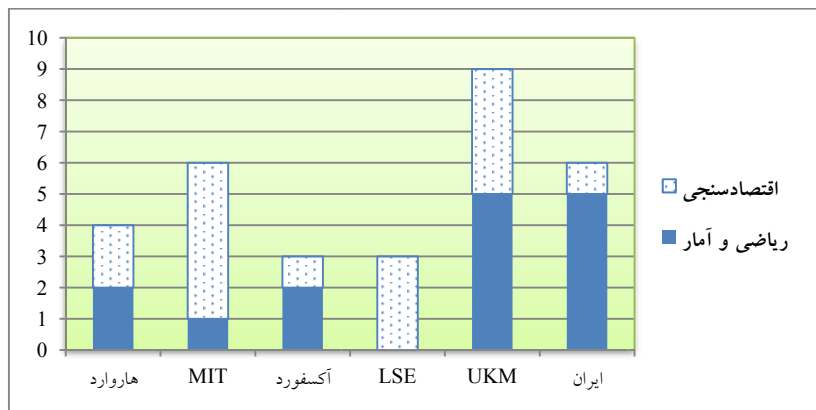
جدول ۱. مقایسه دروس اقتصادسنجی، ریاضی و آمار در دانشگاه‌های بزرگ جهان با ایران

نام درس		مقطع تحصیلی ^۷	نام دانشگاه
مقدمه‌ای بر اقتصادسنجی کاربردی	مقدمه‌ای بر اقتصادسنجی	کارشناسی	هاروارد
آمار کاربردی	ریاضیات برای اقتصاد		
اقتصادسنجی کاربردی	متمدهای اقتصادسنجی	کارشناسی ارشد	
تحقیق در اقتصادسنجی	کارگاه اقتصادسنجی		
موضوعاتی در اقتصادسنجی کاربردی	اقتصادسنجی ۱	کارشناسی	MIT
مبانی اقتصادسنجی	اقتصادسنجی ۲		
روش‌های جدید اقتصادسنجی	اقتصادسنجی کاربردی		

۱۰ نوین‌سازی سرفصل‌های دروس رشته اقتصاد

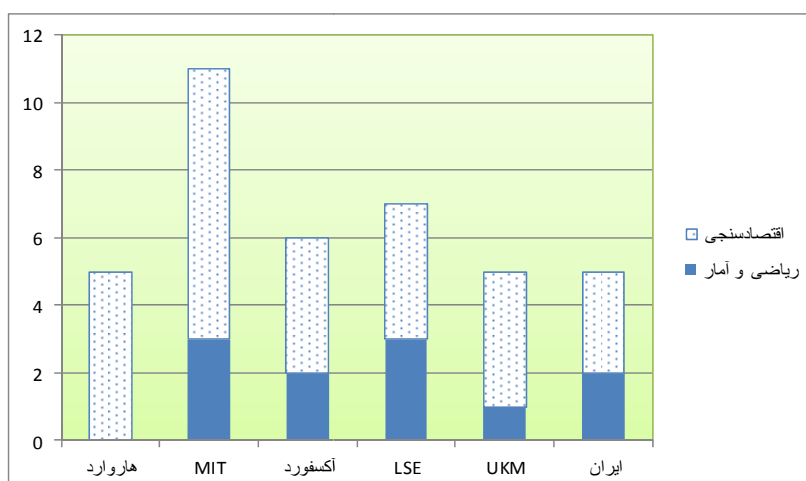
اقتصادسنجی	ریاضی برای اقتصاد	موضوعاتی در تئوری بازی‌ها	کارشناسی ارشد ^۸	
اقتصادسنجی پیشرفته	اقتصاد و آمار	اقتصادسنجی کاربردی		
تحلیل اقتصادسنجی غیرخطی	تحلیل سری‌های زمانی	روش‌های آماری در اقتصاد		
موضوعاتی در اقتصادسنجی کاربردی / موضوعات پیشرفته در اقتصادسنجی کاربردی				
اقتصاد ریاضی	اقتصادسنجی	اقتصاد مقداری	کارشناسی	آکسفورد
اقتصادسنجی مالی ۲	اقتصادسنجی مالی ۱	اقتصادسنجی	کارشناسی ارشد	
ریاضیات در اقتصاد	روش‌های مقداری	اقتصادسنجی پیشرفته		
مسائل اقتصادسنجی	تئوری اقتصادسنجی	اصول اقتصادسنجی	کارشناسی	مدرسه اقتصادی لندن
موضوعاتی در اقتصادسنجی پیشرفته		اقتصادسنجی	کارشناسی ارشد	
تحلیل اقتصادسنجی	اقتصاد مقداری	مقدمات ریاضی و آمار		
روش‌های مقداری و تحلیل حساسیت		متدهای اقتصادسنجی		
تحقیق در عملیات	تحلیل داده‌های اقتصادی	اقتصادسنجی پیش	کارشناسی	دانشگاه ملی مالزی
موضوعات انتخابی در اقتصادسنجی	آمار و احتمال	مبانی اقتصادسنجی		
تحلیل سری‌های زمانی	آمار کاربردی	تحلیل آماری - اقتصاد اجتماعی		
بهبه‌یابی پویا و تئوری تصمیم‌گیری		متدهای اقتصادسنجی	کارشناسی ارشد	
اقتصادسنجی کاربردی	سری‌های زمانی اقتصاد	اقتصادسنجی پیشرفته		
آمار ۱	ریاضیات ۲	ریاضیات ۱	کارشناسی ^{۱۰}	دانشگاه‌های ^۹ ایران
اقتصادسنجی	اقتصاد ریاضی	آمار ۲		
ریاضیات برای اقتصاد پیش	اقتصادسنجی پیش	اقتصادسنجی کاربردی (اختیاری)	کارشناسی ارشد ^{۱۱}	
	اقتصاد ریاضی (اختیاری)	اقتصادسنجی		

منبع: جست‌وجوی محققان

نمودار ۱. تعداد دروس ارائه شده ریاضی، آمار و اقتصادسنجی در دوره کارشناسی دانشگاه‌های مختلف

نمودار ۱ و ۲ نشان‌دهنده تنوع و تفاوت در دروس ارائه شده در دانشگاه‌های مختلف بر حسب مقطع تحصیلی و دانشگاه است. همان‌طور که در شکل بالا ملاحظه می‌گردد، در دوره کارشناسی در ایران نسبت دروس محض ریاضی و آمار به اقتصادسنجی بالاتر به نظر می‌رسد. دانشگاه ملی مالزی (UKM) از بیشترین تعداد واحدهای درسی ریاضی، آمار و اقتصادسنجی در بین دانشگاه‌ها در دوره کارشناسی برخوردار است و مدرسه اقتصادی لندن بیشترین تأکید را بر اقتصادسنجی قرار داده است. مؤسسه تکنولوژی ماساچوست (MIT) از نظر تعداد، بیشترین دروس اقتصادسنجی را در دوره کارشناسی در بین دانشگاه‌ها داراست.

نمودار ۲. تعداد دروس ارائه شده ریاضی، آمار و اقتصادسنجی در دوره کارشناسی ارشد دانشگاه‌های مختلف

نمودار ۲ نشان می‌دهد که در دانشگاه هاروارد بیشترین تأکید در دوره کارشناسی ارشد بر اقتصادسنجی و در مؤسسه تکنولوژی ماساچوست بیشترین دروس ارائه شده، ریاضی و اقتصادسنجی در دوره کارشناسی ارشد است. مدرسه اقتصادی لندن از یک حالت میانه در ارائه دروس یادشده برخوردار است.

۴. نتیجه‌گیری

با توجه به موارد یادشده، عناوین درسی رشته اقتصاد در ایران، چه به لحاظ ترکیب و آرایش دروس ارائه شده در دانشکده‌های اقتصاد و چه از نظر محتوا و سرفصل‌های این دروس، به یک بازبینی و نوسازی نیاز دارد.

مطالعه کتب و مقالات اقتصادی چاپ شده و رساله‌های دانشجویان به‌خوبی بیانگر عدم استفاده یا استفاده محدود از دانش اقتصادی با ابزارهای جدید در کشور است. با وجود آنکه این ابزارها نقش بسزایی در تبیین و توسعه نظریه‌های جدید اقتصادی داشته‌است، دانشجویان اقتصاد در کشور، آشنایی چندانی با این مباحث نداشته و به ضرورت آن نیز پی نبرده‌اند. ناآشنایی و تسلط دانشجویان با ابزارهای جدید اقتصاد ریاضی و آمار و اقتصادسنجی نه تنها موجب تضعیف کیفیت از بُعد تکنیک‌های به‌کارگرفته شده رساله‌ها و مقالات ارائه شده توسط آنها می‌شود، بلکه مطالعه و فهم ادبیات تئوریک جدید مطرح شده در کتب اقتصادی مثلاً کتب خرد و کلان پیشرفته، کتب نظریه بازی‌ها و غیره را برای دانشجویان دشوار می‌سازد. در پایان برای دستیابی به این مهم، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. انجام یک طرح تحقیقاتی مفصل در زمینه نوسازی سرفصل‌های رشته اقتصاد؛
۲. مقایسه بین دانشگاه‌های ایران و دانشگاه‌های مطرح جهان مانند هاروارد و مدرسه اقتصادی لندن برای بررسی وضعیت آموزش اقتصاد در قالب فرصت‌های مطالعاتی برای چند تن از اساتید رشته اقتصاد؛
۳. مطالعه و امکان‌سنجی ارائه دروس متفاوت متناسب با نیازهای بومی مطابق مشی دانشگاه‌های متفاوت کشور و نه لزوماً تدریس سرفصل‌های وزارت علوم؛
۴. مباحث ذکر شده در متن، در سرفصل درس اقتصاد ریاضی دوره‌های تحصیلات تکمیلی گنجانده شود و یا حتی دروس ریاضی جدیدی برای پوشش دادن این مباحث ارائه گردد؛
۵. استفاده گسترده‌تر از کار تحقیقاتی گروهی و فردی برای آموزش بهتر اقتصاد به دانشجویان.

پی‌نوشت

۱. دانشگاه ملبورن، استانفورد، منچستر، کولوس اسپانیا، فلوریدا، بیرمنگام، سیدنی، مدرسه اقتصاد لندن.
۲. رجوع کنید به کتاب *ریاضیات ۱ و ۲* ترجمه پورکاظمی و *اقتصاد ریاضی توکلی* و نفر در دانشگاه اصفهان و کوپاهی در دانشکده اقتصاد کشاورزی دانشگاه تهران.
۳. در ایران، با توجه به ساختار ورودی‌های دانشگاه، بسیار حایز اهمیت است که دانشجویان ریاضی برای رشته اقتصاد انتخاب شوند که حداقل جوایزهای فوق باشد.
۴. رجوع شود به مدل هتلینگ در مورد استخراج نفت JPE (۱۹۳۱) که امروزه بسیار اصلاح شده است و تقریباً کهنه تلقی می‌شود. با وجود این، در کتاب‌های اقتصاد منابع و انرژی در ایران ذکر می‌شود.
۵. کتاب Dixit نیز در برخی دانشگاه‌ها به صورت جزوه در اختیار دانشجویان دکترا قرار می‌گیرد.
۶. یکی از این نرم‌افزارها Endnote نام دارد.
۷. منظور از کارشناسی همان Undergraduate و کارشناسی ارشد Graduate است.
۸. دروس ذکر شده به این معنی نیست که یک فرد تمام این دروس را در دوره کارشناسی ارشد می‌گذراند، بلکه به این معنی است که این دروس در این دانشکده‌ها برای این مقطع تحصیلی ارائه می‌گردد و افراد ممکن است گرایش‌های مختلف تحصیلی داشته باشند.
۹. برای دانشگاه‌های ایران، سرفصل‌های مصوب وزارت علوم در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در نظر گرفته شده است.
۱۰. برای دوره کارشناسی در ایران، گرایش اقتصاد نظری در نظر گرفته شده است که بیشترین حجم ریاضی و آمار را در بین گرایش‌های مختلف دارد.
۱۱. به جز درس اقتصادسنجی در دوره کارشناسی ارشد در ایران، سایر دروس پیش‌نیاز و اختیاری هستند که فرد ممکن است به گذراندن آن‌ها نیازی نداشته باشد.

منابع

- اسفندیاری، علی اصغر؛ و آرش جمال‌منش (۱۳۸۹). *اقتصاد زیرزمینی در ایران*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- حسن‌تاش، سید غلامحسین (۱۳۸۹). «شناخت حوزه دانشی اقتصاد انرژی و تاریخچه رشته اقتصاد انرژی در ایران»، *اقتصاد انرژی*، ش ۱۳۵.
- دادگر، یداله (۱۳۸۲). «ریاضیات در اقتصاد»، *نامه مفید*، ش ۲.

۱۴ نوین‌سازی سرفصل‌های دروس رشته اقتصاد

درخشان، مسعود (۱۳۸۹). *اقتصادسنجی، تک معادلات با فروض کلاسیک (بخش اول)*، تهران: سمت.
درویشی، باقر؛ محمدنبی شهیکی تاش؛ و حسین محمدی (۱۳۸۷). «بررسی ریاضیات در آموزش اقتصاد، مطالعه موردی دانشکده‌های اقتصاد ایران»، *فصلنامه اقتصاد مقدماتی*، س ۲، ش ۱۸.

سرفصل‌های دروس دانشگاه‌های بزرگ در ایران.

سرفصل‌های دروس ستاد انقلاب فرهنگی در ۳۰ سال گذشته.

نوفروستی، محمد (۱۳۸۲). *آمار در اقتصاد و بازرگانی*، ج ۱، تهران: رسا.

London School of Economic, *Topics of Different Courses for Statistic, Mathematic and Econometrics Courses.*

University of Florida, *Home Page of Different Professor for Mathematic and Econometrics Courses.*

University of Manchester, Faculty of Economic, *Home Page of Different Professor for Different Courses in Mathematic and Econometrics.*

University of Melborn, Economic Department, *Home Page of Professor NS Course Number 201-203,405.*

University of Stanford, *Home Page of Different Professor for Mathematic and Econometrics Courses.*